

פרשת תצווה

"מזבח הקטורת"

הגאון רבי אליהו מווילנא עומד על ייחודה של פרשת "תצווה" מפל שאר פרשיות ספר "שמות". הוא מציין, שאין פרשתנו מתחילה בנוסח המקובל: "נדבר ה' אל משה לאמר"; ולא עוד, אלא שבכל פרשת "תצווה" אין שמו של משה מוזכר אפילו פעם אחת — דבר שלא קצינו כמותו מתחילה ספר "שמות" ועד סוף ספר "במדבר".

לדברי הגאון מווילנא, מוסבר ייחודה של פרשתנו במועד קריאתה מדי שנה ברוב השנים תל יום ז' באדר — שהוא יום פטירת משה רבנו לפי מסורת חז"ל — בשבוע שקוראים בו פרשת "תצווה". עובדת הספלקותו של משה רבנו מן העולם נרמזת אפוא באי-הזכרת שמו בכל הפרשה כולה.

ועד אומר בעניין זה הגאון מווילנא: אף-על-פי ששמו של משה אינו מוזכר בפרשתנו במפורש — מוזכר הוא בדרך הרכוזה. לפי מניין בעלי הקסורה, יש בפרשת "תצווה" 101 פסוקים. והנה אותיות "משה" במילויין הן: מ"ם, שי"ן, ה"א. וכאשר נפחית משלוש המלים האלו את האות הראשונה ("משה"), עולות שאר האותיות לגימטרייא של 101, כמספר פסוקי פרשתנו ...

פרשנים רבים עומדים על כך, שאין פרשת "תצווה" מתחילה בנוסח המקובל בתורה: "נדבר ה' אל משה" או "יאמר ה' אל משה"; ולא עוד, אלא שבכל הפרשה כולה אין שמו של משה מוזכר אפילו פעם אחת — בניגוד לשאר פרשיות ספר "שמות". לדברי רבנו יעקב בן אשר, "בעל הטורים", בא הדבר כתגובת ה' על דבריו הנמצאים של משה אחרי חטא העגל: "מחני נא מספרך אשר כתבת!" (ל"ב, ל"ב). שמו של משה נמחק אפוא מפרשת "תצווה"; כיון שקללת חכם, אפילו על תנאי, אינה שבה ריגום.

הסבר זה אינו מתקבל על דעתו של רבי שמעון סופר (בנו הצעיר של התת"ם סופר), הפותב בספרו "תורת משה": קשה להניח, שהשם יתברך העניש את משה על מסירת נפשו המופלאה בעבור כלל ישראל. קריאתו של משה רבנו לחי: "מחני נא מספרך!" באה לשם הצלת עמו ישראל מפליה; ולכן ראוי על כך משה — המנהיג הקסור — לשקר, ולא חלילה לעונש.

לדברי רבי שמעון סופר, אי הזכרת שמו של משה בפרשתנו היא בבחינת אות כבוד והערכה למשה, שחלק לו הקדוש-ברוך-הוא כבוד מיוחד בפעם הזאת, שיהא כפיכול בעצמו המחוקק והמצווה. קשה למלך שמסר את שרביט המלוכה ביד אחד משריו האהובים והחיר לו לתקן חוקים במשך זמן-מה, שייקראו על שמו של השור.

לפי הסבר זה, זכה משה רבנו לגמול מיוחד במינו מאת ה', בשעה שגילה מידה מופלגת של מסירת-נפש למען כלל ישראל לאחר חטא העגל. וכך אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה: "ואתה תצווה את בני ישראל!" — אני מעניק לך הפעם רשות מיוחדת, שאתה בעצמך תהיה המצווה והמחוקק לבני ישראל, שעליהם מסרת נפשך בלא גבול

א) ועשית מזבח מקטרת קטורת. כפי הנראה שכל מנחתו אלו מצרים שנתנו לכפר על גופם והנשמה כי מזבח הנוחשת, ובא לכפר על חלקי החומר והגוף הנגוף כאבן האבן, ועליו מקריבים הצעלי חיים הבאים המדונה כי יש להם רמין אל המזבח האדם המזבח המזבח יוביה כי זאת קומצו ומה לקומצו אדם כיווני ב אמת, וכן המנחת הקטרת דומים אל נפש הבורחית שמתח נפש המדות נפש כי מטעם זה נאמר במנחת עני נפש כי הקריב (קריב) כי אין כבוד להקריב נפש

המנחה המנחת נפש הוא מביא מנחת טלה על כן אמר הסוכה נפש מעלה אני עליך כאילו הקריב נפשו.

אבל מ"כ גם הנשמה צריכה כפרת, אחרי אשר הנשמה כסף הגוף הזה ואינה מתכפרת בנפש הבהמה כי אין רמין זה לזה, כי רוח בני אדם צולה למעלה ורוח הבהמה יורדת למטה (קפלה.גמ) ואין תהיה נפש הבהמה הכלה ומפטר המדות לנשמת אדם הקיימת לנצח, ע"כ צוה אל זה לפעוזה מזבח הקטרת, המעלה עשן ריח ניחוח לה' לכפר על רוח בני האדם העולה היא למעלה כעשן הקטורת והיא גם היא מקושרת מור ולבונה (שיר.ג) של מעשים טובים, ולהנחות טעם בלבבו מ"ש (שמה.ל) ושחקק ממנה חזק רבו לנשמה דקה מן הדקה שצריכה גם היא כפרה כדי להעלותה אל מקום חזקתה, ומספר אמות מזבח זה יוכיח כי בו נאמר אמה ארכו ואמה רחבו. אמות יחידות לכפר בו על הנשמה שנקראת יחידה כמו שהקביה אחר כך היא יחידה, ואמחים קומצו. כי רוח בני האדם היא העולה למעלה למקומה כולת מקום שיש לה חוץ הגוף וזמן הקטרתו בבקר ובערב כי הנשמה בבקר היא כאה כילוחו זמן יחידת שמשו ובערב היא שבה אל אביה כימי מנחה והלואי שתהא יציאה כביאה בלא חטא, ובא הקטורת בהטיבו את העדות כמקור, ובערב בהעלות את הנרות, ומראה הערב והבוקר אמת, כי הוא מתיחס לנר אלהים נשמת אדם כי הבוקר זמן השבת נר אלהים נשמת אדם להסיב מפשיה ולנקות עצמה מכל חלודה אפר ובערב זמן שקיעת שמשו הוא זמן העלאת הנשמה אל מקום חזקתה ובא הקטרת זו לכפר על הנשמה כדי שתהא יציאה מן העולם בלא חטא כביאה.

תיבות שלום

ועשית מזבח מקטרת קטרת וגו' ונתת אותו לפני הפרוכת אשר על ארון העדות לפני הכפרות אשר על העדות וגו' קדש קדשים הוא לה' בפרשה זו רבו ההערות. הרמב"ן הקשה מדוע פרשה זו נאמרה רק כאן בסוף פרשת תצוה לאחר ענין בגדי כהונה והקרבנות, שלכאורה היה ראוי לכתוב את ענין מזבח הקטורת בפרשת תרומה יחד עם הכלים הפנימיים השלחן המנורה שהיו בתוך אהל מועד, דכך הוא סדר הפרשה, מקודים הכלים הפנימיים ולאחריתם קדשי המשכן ויריעותיו ומזבח החיצון, ואח"כ בפרשת תצוה עניני בגדי כהונה והקרבנות, וא"כ היה צריך שפרשת מזבח הקטרת תכתב בסמוך למנורה והשלחן. כן צ"ב מש"נ בפרשה הקטרת עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני ה', דמשמע שלהקטרת הקטורת יש קשר במיוחד לעבודת המנורה. וכן אומרו ונתת אותו לפני הפרוכת אשר על ארון העדות לפני הכפרות אשר על העדות, ופירש"י, לפני הפרכת מכון כנגד הארון מבחוק, וי"ל הענין מדוע היה צריך מזבח הקטרת להיות מכון כנגד ארון הקודש. כן י"ל הלשון לפני הפרוכת שנאמר כאן, שלא כמו שנאמר במנורה מחוץ לפרוכת. וכן י"ל

מה דמודגש בקטורת הלשון קדש קדשים, קדש קדשים הוא לה', וכן גם במעשה הקטורת בפרשת כי תשא נאמר קדש קדשים תהיה לכם.

וי"ל הענין ע"פ מש"כ בכלי יקר לכאר ענין שני המזבחות מזבח החיצון ומזבח הפנימי שהם כנגד הגוף והנשמה, דמזבח העולה כיפר על החטאים במה שנוגע לגוף, שכאשר אדם חוטא מביא כהמה לקרבן, שזה בדומה לגוף החומרי שחטא, כנגדו מביא בהמה לקרבן נפש תחת נפש ומתכפר לו. אך יש את פגם הנשמה, שבכל חטא שאדם חוטא מגיע פגם אל הנשמה, והנשמה אינה יכולה להתכפר בהמה שאין לה רוח ונשמה, ועל כך היה מכפר מזבח מקטרת קטרת, שהקטורת היא דבר רוחני, ריח ניחוח כנגד הנשמה, ומזבח הקטורת היה מכפר על פגם הנשמה חלק א' ממעל שגהיתה מופרדת מהקב"ה ע"י החטא. והיינו דכל כלי המשכן יעודם לטהר את כלל ישראל, וכמו שבקודש הקדשים היו הכרובים והתורה הק' שהם כנגד המדרגות הגבוהות, ובהיכל היה השלחן המטהר את הגוף, לרומם את שלחנו של אדם שיהיה בבחי' זה השולחן לפני ה', שכל עניני חולין שלו יהיו קדש קדשים, והמנורה היתה להאיר באור אלקות לכלל ישראל, ומזבח הקטורת היה בכדי לפהר את הנשמה ללא כל שייכות לגוף, ולכך נאמר

ה'ל עוד בזה, ע"פ מה שבארנו במק"א שיש חסאים הפוגמים בעיקר את הגוף ויש שהפגם הוא בנשמה. ישנם עבירות ממש, כאשר היצה"ד מתגבר על האדם וחוטא בגופו, ועושה מעשים אסורים. ויש פגמי הנשמה, בעניני קדש עצמך בטוהר לך, דברים שהתורה לא אסרתם בפירוש אלא שרם בניגוד לתכלית של קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. התורה אומרת שהתכלית של יהודי שיהיה דבוק בהש"ת וע"כ קדושים תהיו כי קדוש אני. ומזבח הקטרת היה מיוחד לתכלית של קדושים תהיו, שהיה מכפר על הנשמה מהפגם שעשה נגד רצון ה' להתקדש במותו. וצדיקים אמרו שזה עוד יותר גרוע מעבירה, שבאיסור הרי תיסרך רעתך, יהודי מרגיש שחטא ולבו שכור בקרבו, משא"כ בהיתר שאינו מרגיש כלל שעבר על רצון ה'. ענינים אלו הם כבח"י ריח רע השורה על האדם, וכדוגמת הרוצה להכנס אל המלך, שאם נודף ממנו ריח רע אינו

יכול להכנס אל המלך ולהתקרב אליו גם אם גופו ומלבושיו מתוקנים כראוי, ואף שריח הוא דבר שאין בו ממש, אי אפשר לבא בשער המלך כל עוד שיש מציאות של ריח רע. ועד"ז ברוחניות עניני היתר אף שאינם חטא אבל הם כבח"י ריח רע שמחמתם אינו יכול להתקרב אל הש"ת, בבחי' נרגן מפריד אלוף. וזה ענינו של מזבח הקטרת, שמתוך כל כלי המשכן שהיו עשויים לטהר יהודי שישב להיות דבוק בה', היה מזבח הקטרת שענינו ריח ניהות לה', שהוא דבר רוחני לכפר על הפגמים הנדקים פגמי הנשמה, ולטהר את הריח הרע הנוזף מן הפגם. ובכל יום היו מקטירים עליו בבקר ובין הערבים לכפר על נשמות ישראל שצריכות כפרה אף אם לא כשלו בחסאים בפועל.

ולכן דק במזבח הקטרת נאמר קדש קדשים הוא לה', כי במזבח החיצון שעבודתו טכפרת על חסאים ממש באמר רק וקדשת אותו והיה המזבח קדש קדשים, אבל מזבח מקטר קטרת כל מהותו קדש קדשים לה', שיש בו קדושה נפלאה להביא לתכלית של יהודי שהיא הקדושה, כמאה"כ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ואנשי קדש תהיון לי. מזבח הקטרת מטהר יהודי ומביאו לדרגת קדש קדשים הוא לה' וקדש קדשים תהיה לכם.

קדושת לוי:

ולפ"ז מבואר מדוע נאמרה פרשה זו בסוף כל מעשה המשכן, כי ענין מזבח הקטרת הוא סוף דבר של הטהרה, שבתחילה יש לטהר את החיצוניות ואח"כ את החיצוניות שבפנימיות ורק לבסוף את הפנימיות שבפנימיות, ע"כ בתחילה כתבה התורה את כלי המשכן שהיו מטהרים את יהודי טהרה חיצונית וטהרה פנימית, ורק לאחר כל עניני המשכן נאמרה פרשת מזבח הקטרת שהיה ממשיך קדושה

על ישראל לטהר הפנימיות שבפנימיות היא הנשמה. ובסדר הזה באה התורה להדגיש את הקדושה העילאית של מזבח הזהב, כי זה כל התכלית של יהודי והתקדשותם והיותם קדושים, ונאמר ענינה בסוף כי זה העיקר. ולכן גם היה מזבח הקטרת צריך להיות מכונן כנגד הארון משא"כ בשלחן ובמנורה, ונאמר בו לפני הפרוכת ולפני הכפרת, כי מזבח הקטרת הוא קדש קדשים והיתה בו בח"י ההארה והקדושה השייך לנשמה שהיא חלק א' ממעל, כמו בארון הקודש שהיה ממשיך קדושה על נשמות ישראל.

וענין השייכות של הקטרת לעבודת המנורה, שבהיטיבו את הנרות יקטירנה ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה, כי המנורה היתה עשויה להאיר לכלל ישראל באורו ית', ובשביל טהרה צריך יהודי שיאיר לו אור אלקותו ית', משא"כ כאשר אינו מרגיש אור אלקות ונשמתו שרויה בחשכות אינו מסוגל להגיע לטהרה, ע"כ ההכנה לעבודת הקטרת היתה במעשה המנורה. ובשני ענינים אלו מצינו שהיתה עבודה מיוחדת לבוקר ולערב. במנורה מתיב בבקר בהיטיבו את הנרות, ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים, וכן הקטרת הקטרת היתה בבוקר ובערב. שהוא ע"ד אומרם ז"ל על קרבן התמיד שתמיד של שחר היה מכפר על עבירות של לילה ותמיד של בין הערבים כיפר על עבירות של יום, שהיו מטהרים תמיד את יהודי בבוקר ובערב, עד"ז מדרגת המנורה ומאירה לישראל ובמ"כ מעשה הקטרת היו בבקר ובערב, דתכלית כולם לטהר ולקדש את כלל ישראל מעבירות ופגמים של יום ושל לילה, מעבירות ממש ועד הפגמים הנדקים בנר"נ.

אהרן כהונה לעשות מזבח מקטר קטרת, ועל ידי הקטרת הזכר כי זה הצור מקטיר"ה שאותן יהיה כהן גדול, כאשר היה באמת בסוף מחלוקת קרה בקטרת, וק"ל.

ויעשית מזבח מקטר קטורת (ל. א.) מקשה והרכ"ן ז"ל למה כתב מעשה מזבח כאן, הלא בפרשה תרוכזת שם מקומה והנראה, כי כאן צוה הקב"ה לעשות את אהרן כהן גדול ולעשות לו כנדי קודש כנדי כהונה, ושטא ח"ו יתה קטרה על זה כאשר היה בסוף מחלוקת קרה על כהונה

ועיניה מזהב מקטר קטרת וכו' (ל, א)
 הראב"ע נתקשה מדוע לא נכתב צווי
 עשית מזהב הקטרת רק אחרי כלות
 פרשת המשכן ומלואים. והעיקר כי כל
 הצווים כמו הארון אם אין ארון אין טנאים
 לוחות, וכן בלא מזהב אין מקריבין עולת תמיד,
 וכן בלא בגדים אין בתן רשאי לעבוד, ובלא
 מנורה אינו רשאי להדליק נרות, ובלא שולחן אין
 מניחין לחם הפנים, אבל מזהב מקטר קטרת
 ששיקור לכן [שהכפרות שבאין ביהכ"ס אינו רק
 לכפר טומאת מקדש וקדשיו, ואין צורך לכך רק
 אם יהיה בהמ"ק ועבודה, אבל לא כמו לכפר
 דברים הגזרתיים כפרה בלא בהמ"ק, וכן קיי"ל:]
 דגזרין בפנים שנתנו בתוך כיפר אלא שהגשר
 אינו נאכל, ובלא"ה חטאות הפנימים ושרפת,
 ולענין אימורים פירשתי בהדגשי ואכ"מ, הלא
 קיי"ל דהקטרת בקטר אף אם אין מזהב וטמו
 דאמר רב בזבחים דף ג"ט דמזהב ישעיקר מקטדין
 קטרת במקומו, ואינו רק למצות, ולכך כתיב בהר
 דהשלים כל הימים מן הכלים הבגויים המוכרזים
 להשראת הכבוד במשכן הקדוש, ולהנרות דאין
 זה רק מצות בפני עצמה ודו"ק, ובהו מכוון הפסוק
 מלכים א' ט' והקטיר אתו אשר לפני ד', דאין טעון
 מזהב רק מקומו כשר להקטיר.

מי השילוח:

הנה כל הכלים נאמרו בפרשת תולדות חוץ מזהב הזהב
 ומדגזר — ויש לומר הנה חז"ל אמרו שקטרת מעשרה (יבוא כו). ולכן הכריזו במקדש
 חרשים לקטורת, לא נתנו להקטיר קטורת אלא לזה שלא זכה בקטורת סימיה יכול היה חז"ן
 לזכות איות סגם בהקטרתו, מפני שאיפה לערכים ונצריים, לעשיריות, לכן לא נאמר מזהב
 הקטורת במרשת הרוחה, אלא רק לאתר שנאמר במרשת תצוה על בדיי מהונה, המורים על
 גודל תיראה ושגרת ותחיות מתחדת ממאנות עולם הזה, כפגנאר בגמרא (זבחים פג):
 כוננת מכפרת על שפינות דמים, ככנטיים מכפרים על גילוי צריות, מצנפת על גפות הרוח,
 אבנט על הרהור הלב וכו', הכולן פעל על ידי הכריז להבנים בלב כל אחד יראה והרהורי
 המורה, לאמר כל זה היה תכלית לקבל השמחה וההנאה הבאה סגרו הקטורת.